

22ste jaargang

nummer 8

augustus 1986

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

++++
+ Bij elke bijzondere handeling +
+ gaat het denken aan het doen +
+ vooraf. Bij het handelen van +
+ klassen of massa's blijkt de +
+ betekenis van het handelen +
+ pas achteraf. Hier gaat de +
+ daad vooraf aan het begrip. +
++++

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:

Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad

Postgiro 307695

HOE DE BELGISCHE VAKBEWEGING MAAR MET MOEITE DE ARBEIDERS IN TOOM HIELD

Van midden april tot en met de tweede week van juni is België het toneel geweest van hevige sociale strijd. De ene staking volgde op de andere. Tenslotte werd het land overspoeld door stakingsgolven, waardoor gedurende verscheidene weken in mei een situatie werd geschapen die maar weinig verschilde van een algemene staking: er reden geen treinen en geen bussen, er was geen postbestelling, telefoonverkeer was nog maar op zeer beperkte schaal mogelijk, belangrijke verkeerswegen werden geblokkeerd en in Brussel staakte het personeel van de metro. De haven van Antwerpen lag plat, de haven van Gent werd lamgelegd doordat stakers de brug bij Zelzate bezet hielden zodat deze niet meer voor het doorlaten van schepen kon worden geopend. Heel het maatschappelijk leven werd ontwricht.

't Begon allemaal vroeg in april met een 'wilde' staking in de Belgische provincie Limburg. Toen de mijnwerkers bij geruchte vernamen dat men voornemens was de steenkoolwinning in te krimpen, dat er (wederom) mijnen zouden worden gesloten en dat er dus nog meer mensen op straat zouden komen van een bedrijfstak waarin reeds een aanzienlijke werkloosheid heerste, lieten ze zich niet onbetuigd. Een grote meerderheid van de verontruste kompels legde de arbeid neer en liet er geen twijfel over bestaan, dat zij bereid was om te strijden voor het behoud van de werkgelegenheid. In Waterschei en in Zolder deden zich felle botsingen voor tussen stakers en een minderheid van werkwilligen.

Luttele weken later slechts kwamen brede lagen van de arbeidende bevolking in verzet tegen de voorgenomen bezuinigingen van de Belgische regering en tegen haar plannen tot verdere afbraak van de sociale zekerheid.

Een Belgische vriend verklaarde ons:

"Al sinds 1982 streeft de Belgische regering van Christendemokraten en Liberalen naar drastische bezuinigingen. Er werden loonsverlagingen doorgevoerd en de Belgische frank werd gedevalueerd. Het kabinet wilde het begrotingstekort met 200 miljard Belgische franken vermindern en dat in hoofdzaak door te besnoeien op gezondheidszorg en in de sociale sektor. 'Hierna zal België niet meer het land zijn dat het

voordien was', zo werd te kennen gegeven. Maar de regering talmde met de bekendmaking van de preciese omvang van de door haat gewenste ingrepen. Ze aarzelde omdat ze grote sociale onrust vreesde.'

Die sociale onrust ontstond er niettemin en ze was des te heviger tengevolge juist van de onzekerheid waarin de ministers 't land lieten verkeren.

Zoals gezegd, de mijnwerkers kwamen het eerst in actie, geheel spontaan, van onderop. Maar de bureaucratie van de mijnwerkersbond werd door de achterban zo sterk onder druk gezet, dat deze na ongeveer een week er niet meer onderuit kon en de staking officieel maakte. Daarna breidde de actie zich uit, onder andere naar de mijn van Winterslag. Toen minister-president Martens beloofde, dat er meer geld in de mijnindustrie geïnvesteerd zou worden en dat er in elk geval in 1986 géén mijnwerkers ontslagen zouden worden, werd in twee mijnen het werk hervat, maar niet in die onder de rook van Gent.

Het duurde niet lang of de strijdende kompels kregen steun van het spoorwegpersoneel. In Charleroi brak een spontane treinstaking uit op maandag 12 mei. De spoorwegbonden werden voor een voldongen feit geplaatst. Weliswaar eindigde de staking al op de eerstvolgende donderdag, maar twee dagen later, op zaterdag 17 mei, braken er andere spoorwegstakingen uit in de provincie Henegauwen. De ernstig geschrokken vakbondsfunctionarissen maakten die dezelfde dag nog officieel.

Het is hier de plaats om er aan te herinneren, dat België - evenals Nederland trouwens - twee soorten van vakverenigingen kent. Er zijn de zogenaamd 'socialistische' bonden, die aangesloten zijn bij 't Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) en er zijn daarnaast katholieke bonden, aangesloten bij het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV). Dit ACV onderhoudt nauwe betrekkingen met de Christendemokratische partij en is dientengevolge zowel in het verleden als ook ditmaal geen bijzonder betrouwbare bondgenoot van de andere centrale gebleken, welke op haar beurt nauwe betrekkingen onderhoudt met de politieke oppositie. Een betrouwbare steun en toeverlaat van de Belgische arbeiders kan natuurlijk noch de ene, noch de andere centrale worden genoemd, ook al doet uiteraard het ABVV zijn uiterste best om daarvoor door te gaan.

Op zaterdag 17 mei schreef het in Gent verschijnende dagblad *De Morgen*:

"Het ABVV heeft gisteravond besloten een nog hardere houding aan te nemen en op donderdag 22 en vrijdag 23 mei in algemene staking te gaan. De stakingsactie in de openbare diensten heeft gisteren grote delen van 't land verlamd. Het ergst was dat te voelen in het gemeenschappelijke vervoer, maar ook veel andere sectoren hebben niet normaal gefunctioneerd. De meest opvallende waren wellicht het onderwijs en de Antwerpse haven...."

Als er uit de berichtgeving van het Gentse dagblad één ding duidelijk werd dan wel dit, dat het ABVV bepaald geen greep had op de stakingen die overal in het land spontaan waren begonnen. Onze Belgische vriend vertelde ons, dat de zich 'socialistisch' noemende vakbeweging diverse stakingen officieel erkende, hetzij omdat zij de arbeiders stoom wilde laten afblazen, hetzij om puur politieke redenen, dat wil zeggen met de bedoeling de politieke oppositie troeven in handen te spelen. Onze Belgische vriend verklaarde ook dat er behalve van 'wilde' stakingen, ook sprake was van sta-

kingen die van het begin af aan door de vakbonds-bureaucratie werden geleid en wel door de bureaucratie van beide centrales, die vanzelfsprekend tot iedere prijs in de gegeven situatie gezichtsverlies wilden voorkomen. Om die reden liet ook het katholieke ACV zich aanvankelijk niet onbetuigd. Beide centrales wilden bovendien uiteraard de mogelijkheid behouden om de stakingen op te heffen. Dat was het geheime oogmerk van het ABVV, het was min of meer de allerminst verborgen bedoeling van het ACV, dat zich duidelijk manifesteerde als de bondgenoot van de regering. Dientengevolge kon premier Martens op zaterdag 24 mei publiekelijk verklaren: "Het ACV is onze voornaamste troefkaart." 1)

Op zaterdag 17 mei schreef *De Morgen*:

"De staking tegen de besparingsplannen van de regering kreeg op vrijdag het karakter van een algemene golf.... De treinen reden al enkele dagen niet meer en vrijdag kwam daar nog het stilval-len van stads- en streekvervoer bij. De invalswegen naar de Belgische hoofdstad zaten strop (bedoeld werd, dat het verkeer er volledig vastliep - red. D & G). Bij de maatschappij voor Intercommunaal Vervoer Brussel (MIVB) reden sinds vrijdagmorgen geen bussen en geen trams. Er reden wel enkele metrostellen, maar vanaf 11 uur viel elke activiteit stil. Bij de post was de staking minder algemeen dan vorige week. In Brussel X (het tiende post-district dus - red. D & G) werd er niet gewerkt en slechts de helft van de rondes werd uitgevoerd. Van de 351 postloketten in de hoofdstad waren er 68 open. In de Antwerpse haven begon de staking één dag vroeger dan gepland...."

Volgens mededelingen van iemand die zelf werkzaam is bij de Belgische telefoon- en telegraafdienst, begon de actie in deze tak van overheidsdienst als een 'wilde' staking in Luik. Vervolgens breidde deze onofficiële staking zich naar andere steden uit.

Wat de staking bij het onderwijs betreft, deze had in Wallonië meer om het lijf dan in Vlaanderen doordat - als gevolg van regeringsplannen - juist in het Waalse landsdeel meer onderwijzersbanen op de tocht waren komen te staan dan elders. De manier waarop de Waalse minister van onderwijs, de heer Damseaux, zich op een gegeven moment over de staking en over de stakende leerkrachten uitliet, zette kwaad bloed en wakkerde de strijd-lust van de onderwijzers aan. De meesten van hen waren aangesloten bij het ACV. Dat brak zich het hoofd erover hoe het zijn leden - en bepaald niet alleen de onderwijzers - in het gareel kon houden.

Voor zover die ACV-leden in produktiebedrijven e.d. werkzaam waren deed zich voor de katholieke vakcentrale een extra moeilijkheid voor in de vorm van de in 1987 te houden verkiezingen van vakbondsgedelegeerden. Enerzijds wilde het ACV op de bres staan voor de regering waaraan de Christendemokraten deelnamen. Anderzijds wilde het ACV uiteraard niet aan invloed in de bedrijven inboeten. Maar in gelijke mate dat de sociale spanningen groter werden en duidelijker voelbaar, koos het ACV steeds openlijker de kant van de gevestigde orde, de kant van de regering en keerde het zich krachtiger tegen de arbeiders en tegen de eigen achterban. Alle stakingen die het aanvankelijk had uitgeroepen, hetzij onder druk, hetzij uit

---

1) Wij citeren premier Martens uit *De Morgen* van maandag 26 mei.

vrees voor gezichtsverlies nog voor er van een dergelijke druk kon worden gesproken, hief het ACV toen haastig weer op. Dat leidde er toe, dat een talrijke menigte van arbeiders naar het kantoor van het ACV in Antwerpen wilde oprukken. Een bestuurder van de 'socialistische' vakbeweging trachtte tevergeefs de menigte van dat voornemen af te brengen. Dat het ACV-kantoor niet bestormd werd, kwam doordat de Antwerpse politie de aangrenzende straten op het nippertje wist af te grendelen nadat de woedende arbeidersmassa aanvankelijk door een afzetting was heengebroken. In Zwartberg werd een funktionaris van het ACV door woedende mijnwerkers gemolesteerd.

Zoals hierboven reeds werd opgemerkt: het was bepaald niet alleen het ACV dat de sociale konflikten zocht te beëindigen. We merkten reeds op, dat de mijnwerkersstaking na een week door de vakbonds-bureaucratie werd erkend. Halverwege de maand mei echter trok de ('socialistische') mijnwerkersvakbond plotseling zijn handen van de staking af. Het moest, zo gaf de bond te kennen, afgelopen zijn met de strijd. Het was mooi genoeg geweest, vond men. Maar de kompels dachten daar anders over. In Winterslag kwam het stakingskommittee, dat spontaan gevormd was bij het begin van de toen nog 'wilde' staking, in vergadering bijeen. Het besloot tot voortzetting van de strijd, die formeel op een gegeven moment wel officieel verklaard werd, maar waarop, zoals toen bleek, de vakbondsleiding toch eigenlijk maar weinig greep had gekregen. Mijnwerkersvrouwen begonnen zich in te spannen voor het verkrijgen van geldelijke steun en poogden de voedselvoorziening ten behoeve van de stakersgezinnen te organiseren, op soortgelijke wijze als Britse mijnwerkersvrouwen dat in 1984/35 deden tijdens de grote mijnwerkersstaking in dat land.

Vrijwel op hetzelfde tijdstip dat de 'socialistische' mijnwerkersvakbond zijn uiterste best deed om een einde te maken aan de strijd van de kompels, dwong de achterban van het ABVV tot meer strijdbaarheid in andere sectoren en in andere delen van het land. Het gevolg was dat deze centrale de stoot gaf tot allerlei vormen van actie, zoals stakingen van 24 en van 48 uur, werkonderbrekingen, enzovoorts. Er waren ook tal van 'wilde' akties van dit soort. Voor zover ze een officieel karakter hadden waren ze duidelijk bedoeld als protest of als waarschuwing van beperkte duur. De 'wilde' akties van de arbeiders zélf waren duidelijk veel bedreigender voor de regering en voor het ondernemersdom.

Wat de nu weer 'wilde' mijnwerkersstaking aangaat, die duurde ongeveer een week. Toen besloot het van onderop gevormde stakingskommittee, dat de strijd onmogelijk nog langer kon worden volgehouden en dat men derhalve het werk diende te hervatten. Een andere mogelijkheid was er niet. De vakbond weigerde stakingsuitkeringen te verstrekken aan 'wilde' stakers. Niettemin verklaarde de vakbond zich wél bereid om stakingsgeld te betalen over de eerste dagen voorafgaande aan de (slechts tijdelijke) officiële erkenning. Dat leek een vrij edelmoedig aanbod voor een vakbond. Dat was het niet. Er school - we hebben daar in een vorig nummer van *Daad en Gedachte* al terloops op gewezen - een addertje onder het gras. De bond was alleen dan bereid geld over die eerste stakingsdagen uit te keren op voorwaarde dat het werk onmiddellijk zou worden hervat. Dat was een voorwaarde die de mijnwerkers niet wensten te accepteren.

Op vrijdag 23 mei publiceerde *De Morgen* een interview met een mijnwerker. Die zei ronduit tegen de journalist die met hem sprak, dat indien hetzij het ABVV, hetzij het ACV in de naaste toekomst tot staking op zou roepen, de mijnwerkers in geen geval aan een dergelijke oproep van dergelijke

organisaties gevolg zouden geven.

Op zaterdag 24 mei verklaarde de voorzitter van het 'wilde' stakingskommittee Grauwels aan een verslaggever van dezelfde krant:

"De verdeeldheid die de vakbondsleiding heeft gezaaid leidde tot het stopzetten van de mijnstaking. Door het niet meer erkennen en niet uitbetalen heeft men de mijnwerkers uitgehongerd...."

Behalve het scherpe zwaard van de honger - en niet te vergeten het brute geweld van de rijkswacht - hanteerde de Belgische heersende klasse ook nog andere middelen om de strijd van de arbeiders te breken. De Gentse havenbaronnen bijvoorbeeld poogden de postende stakers op de brug bij Zelzate met vrij aanzienlijke sommen om te kopen. Ze zouden 'n aardige grijpstuiver krijgen als ze de brug niet langer zouden bezetten zodat deze weer ten behoeve van de scheepvaart zou kunnen worden geopend. Maar de postende stakers bleken onomkoopbaar.

Gedurende die turbulente meimaand duurden de stakingen bij de Belgische spoorwegen onverminderd voort. Ook de Antwerpse havenarbeiders bleven hun strijd volhouden ofschoon ze daarbij riskeerden, dat de politie hen via een soort van 'mobilisatiebevel' tot werkhervatting zou dwingen. Brieven met een daartoe strekkend bevel lagen gereed, maar ze werden niet verstuurd omdat het Antwerpse gemeentebestuur vreesde, dat het bevel massaal niet zou worden opgevolgd. In dat geval bleef de autoriteiten alleen nog maar gewelddadige dwang ter beschikking en het gemeentebestuur realiseerde zich dat een dergelijk geweld de situatie alleen maar kon verslechteren.

De methoden waarvan de vakbeweging zich bediende waren heel wat subtieler dan die welke de Antwerpse politie voorstelde. Het ABVV riep op tot een massa-demonstratie in de straten van Brussel op zaterdag 31 mei. De bedoeling daarvan werd zonder enige terughoudendheid op bijzonder heldere wijze onder woorden gebracht door het Waalse dagblad *Ce Soir* ('Hedenavond'). Die krant schreef namelijk, vier dagen voordat de demonstratie zou worden gehouden, dat de sociale wanorde na de demonstratie van de 31ste afgelopen zou zijn. De krant had terecht begrepen dat de demonstratie bedoeld was als de zwanenzang van de strijd, als een uitlaatklep waardoor stoom kon worden afgeblazen en de spanning zou afnemen en verdwijnen. Maar de Belgische arbeidersklasse bleek maling te hebben aan die bedoeling. Ondanks de inspanningen van de vakbeweging en van de afzonderlijke bonden was het met de stakingen nog allerminst afgelopen na de 31ste mei.

Op maandag 2 juni vertelde het Vlaamse dagblad *Het Laatste Nieuws* aan zijn lezers, dat de vakbonden bij hun desbetreffende inspanningen op niet weinig en op niet geringe moeilijkheden stuitten. Roven een desbetreffend bericht plaatste deze krant de veelzeggende kop: *"De treinen konden tot nu toe nog niet weer op de rails worden gezet"*. Dat betekende met andere woorden, dat weliswaar tal van stakingen bij de spoorwegen officieel waren geweest, maar dat de arbeiders niettemin deden wat ze zelf wilden en alleen maar naar 'hun' bestuurders luisterden voor zover deze de parolen gaven die de arbeiders van hen verwachtten en wensten te vernemen. In het begin van de stakingsbeweging was dat niet zonder meer duidelijk omdat de bonden toen voor de druk van de achterban weken. Het werd duidelijk zichtbaar op het eind toen de achterban een tijd lang botweg weigerde te doen wat de 'leiders' verlangden.

Deze situatie werd wederom zeer exact beschreven door *Ce Soir*. Het blad onthulde op 30 mei, dat de vakbonden overeenkomsten met de onderne-

mers hadden gesloten en ondertekend, waarin stond dat de bonden de sociale vrede garandeerden. Deze kontrakten, aldus *Ce Soir*, worden niet nagekomen. Zo was het inderdaad. Maar het blad had aan die woorden moeten toevoegen, dat ze niet werden nagekomen door de achterban.

Onze Belgische vriend vertelde ons, dat gedurende de hier beschreven periode de vakbonden in België tal van stakingen uitriepen om ze vervolgens zo spoedig mogelijk weer op te heffen, althans af te gelasten, veelal zonder resultaat. Wekenlang werd het land getroffen door nu eens officiële, dan weer 'wilde' stakingen, zonder dat er tussen die twee vormen van industriële aktie een duidelijke scheidslijn kon worden getrokken. Behalve de mijnwerkers, het spoorwegpersoneel en de Antwerpse dokwerkers, behalve de brievenbestellers, de postambtenaren, de telefonisten en de vuilnismannen in diverse steden, behalve de buschauffeurs en de onderwijzers, staakten nog vele andere categorieën. Tijdens een massameeting in Antwerpen riepen de demonstranten luidkeels, dat de vakbeweging een algemene staking moest afkondigen. De bestuurders op het podium gaven meteen al te kennen, dat ze daar niets voor voelden. Het was een van de (talrijke) momenten, waarop de kloof zichtbaar werd tussen de strijd die de arbeiders voerden en de zogenaamde 'strijd' van de vakbeweging. Onze Belgische vriend, die een scherp oog voor deze kloof bleek te hebben, verklaarde: "*Ik zal niet verbaasd zijn als ik zou horen dat men de bezuinigingsplannen opzettelijk heeft laten uitlekken om de vakbeweging de mogelijkheid te bieden stoom te laten afblazen.*" Hoe dat ook mag wezen, het is een feit dat premier Martens de details van de bezuinigingsplannen pas officieel bekend maakte toen de stakingsbeweging al weer min of meer op haar retour was en de vakbeweging de tijdelijk verloren greep op de arbeidende klasse weer enigszins had teruggekregen. De details van Martens hielden inderdaad in, dat de Belgische arbeidersbevolking de buikriem flink zou moeten aanhalen. Het verzet daartegen was toen al achter de rug. De vakbeweging had de slachtoffers van de bezuinigingen, zij 't met grote moeite, weer in het gareel gekregen. Daarna kon die vakbeweging zich nog een tijdlang een schijnverzet permitteren, dat uitsluitend ten behoeve van 's lands oppositie en als een soort van komedie werd opgevoerd. Martens, noch het Belgische ondernemersdom had er pijn aan.

=====

DE C. P. VAN MAURICE THOREZ WAS NIET DE

PARTIJ VAN EEN NIEUWE MANAGERSKLASSE

In het julinummer van *Daad en Gedachte* publiceerden wij een vrij uitvoerig opstel waarin aandacht werd geschonken aan de bedrijfsbezettingen die vijftig jaar geleden in Frankrijk plaats vonden, kort na het optreden van de zogenaamde Volksfrontregering. Het artikel beschreef, hoe de 'communistiche' partij en haar voorman Maurice Thorez erin slaagden aan de spontane bedrijfsbezettingen een einde te maken en de Franse arbeidersklasse weer in het gareel te krijgen. Aan het slot van dat opstel werd gekonstateerd, dat de arbeiders met hun akties wel betaalde vakanties en een wettelijke

regeling omtrent de vakbondsgedelegeerden en dergelijke zaken hadden veroverd, maar dat deze veroveringen toch eigenlijk tot de 'inventaris' van de moderne, kapitalistische welvaartsstaat behoorden zodat in feite het vooral de Franse ondernemers waren die reden hadden om feest te vieren. Daarop volgde de slotzin, die aldus luidde, dat 'de in de (sociaaldemokratische) S.F.I.O. en de radikale partij georganiseerde managers van dat ogenblik gered werden door de in de 'communistiche' partij georganiseerde managers van later'.

Nadat het desbetreffende nummer van ons blad in druk was verschenen is er in de redactie een discussie ontstaan over de vraag in hoeverre het in die slotzin verwoorde standpunt juist was. De algemeen aanvaarde konklusie luidde, dat de zin in kwestie te haastig op het papier was geworpen en dat hetgeen daarmee werd beweerd als onjuist diende te worden verworpen.

In het midden van de jaren '30, zo werd vastgesteld, was in Rusland die groepering die later door de Joegoslaaf Milovan Djilas als 'de nieuwe klasse' zou worden gekarakteriseerd, nog lang niet aan de macht. Geregeerd werd er daarginds, niet door een de managersklasse vertegenwoordigende bolsjewistische partij nieuwe stijl, maar door de oude partij, dat wil zeggen door de traditionele bolsjewistische partijbureaucratie. In het bolsjewistische Rusland zou de strijd tussen deze partijbureaucratie en de nieuwe managersklasse pas in de jaren '60 - lang na Stalin's dood - worden uitgevochten. De eerste vooraanstaande Russische leiders die men op goede gronden de vertegenwoordigers der toekomstige managersklasse kon noemen waren Mikojan en Kosigyn; de laatste typische vertegenwoordiger van de partij oude stijl en haar bureaucratie was Molotof, die - maar het bolsjewisme houdt er nu eenmaal een apart en merkwaardig jargon op na - als de leider van een 'anti-partijgroep' werd gedoodverfd. Ook in Joegoslavië en in China, waar de nieuwe managersklasse zich eveneens manifesteerde, gebeurde dat pas vele jaren na het aan de macht komen van de bolsjewiki. In China duurde het zelfs veel langer dan het in Rusland had geduurd. In China was het Mao die de oude partijbureaucratie belichaamde, Deng Xiaoping die als de representant van de managersklasse van de toekomst naar voren kwam.

In de jaren '30 was er van dit soort verschijnselen en ontwikkelingen nog geen sprake. De Franse C.P. van Maurice Thorez was in ieder opzicht een typisch stalinistische partij, met een stalinistische ideologie en een stalinistische doktrine. Ideeën als die welke Mikojan huldigde en die nog veel uitgesprokener dan hij deed thans door een typische managersfiguur en managerskampioen als Corbatsjow worden aangehangen, verkondigde de toenmalige Franse C.P. van Maurice Thorez in het geheel niet en van alle bolsjewistische partijen in het westen is uitgerekend de Franse tot op heden een partij gebleven die verder dan welke andere zusterpartij ook van de opvattingen van de managers van morgen verwijderd is gebleven.

=====
Wat in het bedrijfsleven of in een normale vereniging onmogelijk is, dat is zeer wel mogelijk in het no-nonsense-kabinet van Lubbers. Een onbenul als Nijpels, die als fractieleider van de VVD volkomen heeft gefaald, ziet zich beloond met een ministerspost. Blijkt hij ook als minister hopeloos tekort te schieten, dan is er altijd nog wel een burgemeestersbaantje. Zo werkt nu eenmaal onze 'demokratie'. Fraudeurs en onbenullen staan in hoog aanzien in de bestaande maatschappelijke orde.
=====

Boekbespreking

WAT IN DE SPAANSE PROVINCIE ARRAGON

IS GEBEURD TUSSEN 1936 EN 1939

De onvoltooide revolutie is de titel van een voortreffelijk en belangwekkend boekje dat onlangs is verschenen bij de Uitgeverij SUA (Socialistische Uitgeverij Amsterdam). Wie het ter hand neemt leest de nog geen honderd pagina's tekst in één ruk ademloos uit. De schrijfster is Hanneke Willemse, die een paar maanden lang in het Arragonese dorp Albalate de Cinca heeft vertoefd en daar - met veel moeite - uitvoerige gesprekken heeft gevoerd met de hoofdzakelijk uit arbeiders en boeren bestaande bevolking. Wat zij heeft opgetekend uit hun mond en wat zij soms in haar eigen woorden, maar minstens zo vaal ook letterlijk weergeeft, draagt het kenmerk van eenvoud en direktheid. Dat verleent haar geschrift een buitengewoon sterke overtuigingskracht.

Waarmee men te doen heeft is allerm minst een historische studie of een moeilijke sociale analyse. Onopgesmukt en zonder enige pretentie geeft Hanneke Willemse de herinneringen weer van die oudere inwoners van Albalate die een halve eeuw geleden ooggetuigen waren van de historische gebeurtenissen die zich in Spanje in het algemeen en in de provincie Arragon in het bijzonder hebben voltrokken. Het gaat daarbij om ooggetuigen die tegelijkertijd de een of andere rol speelden in het Spaanse drama.

Wat opvalt bij alle herinneringen die door hen worden opgehaald is, dat zij, ondanks hun nauwe betrokkenheid bij alles wat er destijds voorviel, niettemin een uiterst scherpe blik hebben bewaard voor de betekenis ervan, een scherpste van blik, die men veelal alleen maar aantreft bij diegenen, die van enige afstand de loop der geschiedenis hebben gevolgd. Dat komt vooral aan het licht, zodra de lezer is genaderd tot het hoofdstukje dat *De aanval van de kommunisten* heet. Daarin vertellen mannen en vrouwen wat of er in Albalate de Cinca geschiedde nadat in de meimaand van 1937 de revolutionaire kracht van de Spaanse arbeiders gebroken was, de regering van de republiek openlijk partij had gekozen tegen de werkende klasse en de bolsjewieken zich gereed maakten om met geweld een einde te maken aan alle radikale maatregelen die, waar dan ook, sinds 't begin van de burgeroorlog waren doorgevoerd.

Hanneke Willemse heeft zich niet om de tuin laten leiden door alom verbreide mythen en legenden. Ze ontziet noch de bolsjewistische, noch de anarcho-syndikalistische taboes. Ze aarzelt niet om vast te stellen, dat voor de tragische afloop van de meidagen in Barcelona, de leiders van de CNT en de FAI mede verantwoordelijk waren:

"De regeringstroepen deden een poging om de telefooncentrale te bezetten om zo een einde te maken aan het arbeiderszelfbestuur in deze centrale. De arbeiders..... wierpen barrikaden op om de overname te verhinderen. De CNT-top in de regering riep haar leden op om de barrikaden weer af te breken. Door haar openlijke keuze tegen de revolutionaire arbeiders in Barcelona, leverde de

CNT-top de revolutie van haar leden uit aan een regering die antirevolutionair was...."

Over hetgeen er daarna gebeurde leest men vervolgens:

"Nu er binnen de regering geen oppositie meer was, lag de weg open om ook de revolutie in Arragon ongedaan te maken.... Eind juni trokken gewapende regeringstroepen door de lagere vallei van de Cinca.... Op tien augustus 1937 werd de raad van Arragon per regeringsdekreet ontbonden. Dezelfde nacht trokken troepen militairen van de elfde divisie, onder leiding van de kommunist Enrique Lister, Arragon binnen. Ze arresteerden de leden van de Raad van Arragon en Lister kreeg 'carte blanche' om naar eigen goeddunken te handelen bij de ontmanteling van de kollektieven in de dorpen. De kommunisten, de socialisten en de CNT-leiders die de regering vormden, waren verantwoordelijk voor deze antirevolutionaire maatregelen...." (blz. 94).

Veel indrukwekkender en welsprekender dan deze korte samenvatting van de hand van de schrijfster, zijn de herinneringen van de dorpelingen die de bolsjewistische kontrarevolutie destijds in Albalate hebben meegemaakt:

"JUAN: 'We waren in Albalate net een beetje op gang gekomen met de produktie. Nog niet alle oogst was binnengehaald maar de voorraden die we hadden waren al groter dan ooit tevoren. We hadden te eten in het dorp en ruimschoots over voor het front... als de kommunisten niet waren gekomen.... is het de vraag of de fascistten zo snel Arragon binnen hadden kunnen dringen. Toen onze produktie vernietigd was, werd in heel republikeins Spanje de honger voelbaar. Er was geen graan, suiker of olie meer, de produkten die Arragon leverde. Met hun aanval vernietigden ze niet alleen onze produktie, maar ook ons moreel gaven ze een behoorlijke knauw. Daarna vochten we niet meer voor onze eigen zaak, maar alleen nog maar tegen het fascisme."

Een andere dorpsbewoner vertelde aan Hanneke Willemse, dat er een militair op hem afkwam die hem waarschuwde, dat zijn divisie niet naar Albalate kwam om uit te rusten - zoals in het verleden door heel wat anarchistische troepenonderdelen werd gedaan - maar om de kollektieven te vernietigen. Een van de vrouwen uit Albalate gaf een gesprek weer tussen een aantal vrouwen en een van de bolsjewistische kommandanten:

"Wat is je opdracht? Hij was hier om een eind aan de chaos te maken, om een gemeenteraad te installeren en om een eind te maken aan de onwettige landbezettingen. En wie zich hiertegen verzette zou gearresteerd worden...."

Een andere dorpsbewoonster:

"In 't begin zochten ze de mannen die aan de kollektieven en aan de komitees hadden meegedaan. Toen die er niet meer waren gingen ze tot handelen over. Het werd ons verboden om nog langer op het kollektieve land te werken... De koöperatie werd leeggehaald..."

De verleiding is groot om datgene wat de oudere mannen en vrouwen uit Albalate zich van de kontrarevolutionaire 'aanvan van de kommunisten' her-

inneren nog veel uitvoeriger weer te geven. Dat kan natuurlijk niet. Wie, zonder oogkleppen van welke politieke of ideologische kleur dan ook op zoek naar de waarheid en niets dan de historische waarheid is moet het zelf maar lezen. Het boekje ontleent overigens zijn betekenis volstrekt niet alleen aan het bewuste hoofdstuk.

Nadat Hanneke Willemse geschetst heeft op welke moeilijkheden ze in Albalate stuitte toen ze naar het verleden begon te vorsen - moeilijkheden die veroorzaakt werden doordat er in het dorp nog altijd scherpe klassescheidingen bestaan met de daaraan verbonden volstrekt tegenstrijdige sympathieën en antipathieën en met de eveneens daaraan verbonden tegenstrijdige visies - volgen de stukje bij beetje naar boven gehaalde herinneringen aan de tijd van revolutie en burgeroorlog. Sommige herinneringen bleken zelfs nog verder terug te gaan. Uit de diverse hoofdstukken rijst een helder beeld op van het Spanje van vóór de revolutie van 1931, een beeld ook van de verwachtingen die deze revolutie wekte, een beeld bovendien van de wijze waarop die verwachtingen door sociaaldemokraten en andere burgerlijke republikeinen de bodem werd ingeslagen.

Mannen en vrouwen vertelden beurtelings over 't revolutionaire arbeiderscentrum, over de landhervormingen, over de eindelijk verworven mogelijkheden tot scholing en ontwikkeling en over de geestdrift en de vastbeslotenheid waarmee de arbeiders zich gereedmaakten om Franco een halt toe te roepen. Wat daarbij duidelijk naar voren komt is, dat deze geestdrift en deze vastbeslotenheid bovenal te danken waren aan het feit, dat zij die eeuwenlang uitgebuit en onderdrukt werden eindelijk hun lot in eigen handen hadden genomen, zélf beslisten over hun eigen leven en derhalve - zoals de hierboven door ons geciteerde Juan het uitdrukte - vochten voor hun eigen zaak.

Vermoedelijk heeft Hanneke Willemse met een bandrekorder gewerkt. Dat doet niets af aan haar verdienste, die vooral hierin bestaat, dat zij erin is geslaagd de diverse verhalen uit Albalate in Nederlandse vertaling weer te geven op een wijze en in een stijl die de indruk wekt van een verbazingwekkende natuurgetrouwheid. Dat is niet haar enige verdienste. Het kan alleen maar razend knap worden genoemd die diverse verhalen tesamen met de onontbeerlijke toelichtende informatie en verbindende tekst zó te combineren dat in een dergelijk klein bestek - en dat op uiterst simpele en voor ieder begrijpelijke manier - een compleet beeld wordt gegeven van wat de Spaanse revolutie is geweest en hoe zij is verlopen.

Er bestaan in het Nederlands helaas niet al te veel boeken over de zo belangrijke worsteling die er in de jaren '30 in Spanje is gevoerd. En die boeken zijn bovendien nog niet altijd meer even gemakkelijk verkrijgbaar of toegankelijk. Het werkje van Hanneke Willemse voorziet dus voor een erg groot publiek in een duidelijke behoefte. Het is zeer verheugend, dat de SUA het heeft uitgegeven en dat nog wel op keurige wijze, voorzien van een groot aantal foto's (gemaakt door Jan Groen en door de schrijfster zelf), van een kaart van Spanje (die naar onze smaak een tikkeltje duidelijker had kunnen zijn) en van een literatuuropgave, bestemd voor hen die zich verder in het onderwerp zouden willen verdiepen, alsmede voor hen, die nieuwsgierig zijn naar de bronnen waaruit Hanneke Willemse haar kennis omtrent de Spaanse revolutie heeft geput. Met die bronnen wordt door de kennelijk bescheiden schrijfster nergens gepronkt. Noten ontbreken. Ze heeft het niet nodig gevonden de lezer in te lichten omtrent het verloop van haar studies, omdat het haar doel was de lezers zo goed mogelijk op de

hoogte te brengen van de e r v a r i n g e n van de bewoners van Albalate. Niettemin bevat haar boekje nog voor de literatuuropgave een korte schets van de anarchistische beweging in Spanje in 't algemeen en in Arragon in het bijzonder. Het is inderdaad niet meer dan een schets, maar het is een goede schets die de onontbeerlijke achtergrond vormt tegen welke de herinneringen van de dorpsbewoners moet worden gezien en geplaatst.

Gezien de hoge prijzen die tegenwoordig ook voor betrekkelijk dunne boekjes worden gevraagd, is *De onvoltooide revolutie* niet buitensporig duur. In de boekhandel kost het f 18,--. Kopen dus, dit juweeltje, wie het geld maar even missen kan.

C.B.

=====

LEUGEN EN WAARHEID OP DE BEELDBUIS

Aan gebeurtenissen die vijf, tien, twintig, vijfentwintig jaar, een halve of een hele eeuw geleden hebben plaats gevonden wordt doorgaans nogal wat aandacht besteed. 't Militaire geweld dat generaal Franco vijftig jaar geleden ontketende om een einde te maken aan de tweede Spaanse republiek vormt daarop geen uitzondering. Er zijn alleen al in Nederland over dat onderwerp op zijn minst vier publikaties verschenen in de loop van dit jaar. Dag- en weekbladen hebben zich niet onbetuigd gelaten en de televisie liet al evenmin verstek gaan.

Van één der in het Nederlandse taalgebied gepubliceerde geschriften treft men in dit nummer van ons blad een bespreking aan. Wat de tv aangaat, we hebben eerder dit jaar al de aandacht gevestigd op de zesdelige Britse serie die eerst op België te zien viel en later ook door de VPRO werd uitgezonden. Later werd - we herinneren ons niet meer door welke zuil - een documentaire gepresenteerd over het leven van de inmiddels 90-jarige Dolores Ibarruri, die beter bekend is als La Pasionaria. Over die documentaire zijn we bepaald niet erg enthousiast, omdat de makers ervan een knieval hebben gemaakt voor de bolsjewistische legenden. De film in kwestie staat af en toe - en natuurlijk juist op die momenten waarop het in het bijzonder op de historische waarheid aankomt - met de werkelijkheid op zeer gespannen voet.

Over de Spaanse bolsjewistische partij, die tot na het uitbreken van de burgeroorlog nauwelijks enige aanhang had, wordt gezegd, dat zij reeds in het begin van de jaren '30 als politieke machtsfactor van aanzienlijke betekenis was. Dat zij het pas ná de meidagen van 1937 werd door middel van slinkse streken, intimidatie en terreur, alsmede door op het paard van de kleine bourgeoisie te wedden, dat wordt natuurlijk niet gezegd. Omtrent het onherstelbare nadeel dat haar reaktionaire instelling de Spaanse revolutie heeft berokkend, vernam de kijker niets. Op die wijze werd het gebodene pure leugenpropaganda voor de Spaanse bolsjewieken.

Met veel en veel meer genoegen hebben wij gekeken naar een Duits programma onder de titel *Dood onder de zon*. 't Duurde anderhalf uur, was derhalve aanzienlijk korter dan de hierboven genoemde Britse serie, was dus ook anders van opzet, maar bepaald niet slechter. Sommige aspecten van de Spaanse ontwikkelingen kwamen zelfs beter tot hun recht. Er was méér aan-

dacht voor Buenaventura Durruti, méêr aandacht voor de tragische meidagen in Catalonië en er werd niet verzuimd om de samenhang van oorlogvoering en revolutie aan te tonen.

Wat opviel, juist omdat 't een Duits programma was, was dat er uitgebreid werd ingegaan op de activiteiten van het Duitse Legioen Kondor en op de verwoesting van Guernica die door dit legioen werd uitgevoerd. Anders dan bij de documentaire over Dolores Ibarruri, liet de Duitse film in elk opzicht de historische waarheid zien. Dat de presentator aan het slot wat zalvend humanitaire woorden over menselijke verbroedering en dat soort flauwe kul ten beste gaf, hebben we maar op de koop toe genomen.

=====

D i s k u s s i e

H E B B E N D E A R B E I D E R S O O K H E R V O R M I N G E N V A N H E T K A P I T A L I S M E B E V O C H T E N ?

Is het waar, zoals wij in een vorig nummer van *Daad en Gedachte* schreven, dat het in de geschiedenis van het kapitalisme en van de burgerlijke maatschappij altijd zo geweest is, dat ook hervormingen van kapitalistische aard door de arbeiders werden en moesten worden bevochten? Het antwoord luidt zowel ja als nee, afhankelijk van de wijze waarop men de uitdrukking 'bevechten' interpreteert.

Om met het 'nee' te beginnen: het is bepaald niet zo geweest, dat de arbeiders de hervormingen waarop wij hier doelen bij wijze van spreken voor de poorten van de hel hebben moeten wegslepen, dat ze als gevolg van hún zware druk, hun strijdvaardigheid en ten koste van door hén gebrachte offers tot stand kwamen tegen de wil van de gehele heersende klasse in, die de hervormingen in kwestie tandenknarsend zou hebben moeten slikken. Het is evenmin zo, dat de ideeën omtrent de onvermijdelijkheid en de noodzaak van deze hervormingen het eerst in de hoofden van arbeiders zijn ontstaan. Het is trouwens helemaal niet waar, dat bepaalde ideeën het gevoel van een noodzakelijkheid doen ontstaan. Het is omgekeerd: het zijn maatschappelijke noodzakelijkheden waaruit de ideeën worden geboren. En ideeën omtrent de hervorming van het kapitalisme treft men het allereerst aan bij de kapitalisten zelf.

Eén van de allereersten die vurig voor kapitalistische hervormingen heeft gepleit was een Britse textielabrikant die luisterde naar de naam van Robert Owen. Wat hem bij dat vurig pleidooi voor ogen stond was minder sociale bewogenheid met 't miserabele lot van het toenmalige Britse proletariaat, dan wel het welbegrepen eigenbelang van de kapitalistische ondernemer. Hij beseftte dat een betere huisvesting van de arbeiders, hogere lonen en andere sociale voorzieningen zouden leiden tot verbetering van de arbeidsproduktiviteit en dientengevolge tot grotere winsten en grotere rentabiliteit van de bedrijven. Door dergelijke voorzieningen metterdaad tot stand te brengen bewees hij zijn gelijk.

Robert Owen was bepaald niet de enige kapitalistische ondernemer die voor kapitalistische hervormingen de weg baande. Dat hij in dit opzicht het spit afbeet kwam natuurlijk doordat Engeland de bakermat van het kapi-

talisme was en deze produktiewijze zich daar eerder ontwikkelde dan elders. Zodra echter ook buiten Engeland kapitalistische verhoudingen ontstonden, zag men ook daar kapitalistische ondernemers die in zijn voetsporen traden.

In Nederland behoorde de Delftse fabrikant J.C. van Marken - van de Gist- en Spiritusfabrieken - tot de bekendsten. Hij bracht soortgelijke dingen als die waarvan Owen in Engeland zo duidelijk groot profijt had getrokken reeds in praktijk lang voor het ontstaan van de S.D.A.P. In een op 30 juli 1892 door hem uitgesproken rede, die praktisch geheel gewijd was aan de sociale instellingen van zijn bedrijf, wees de heer Van Marken er terecht op, dat zijn onderneming "een hele tijd de sociaaldemokraten vóór geweest was" 1). Aangezien de S.D.A.P. nog niet bestond ten tijde dat hij het woord voerde, zijn de sociaaldemokraten waarvan hij sprak die van de 'oude' bond, de zogeheten Sociaal Demokratische Bond, die in 1882 was ontstaan uit een aantal sociaaldemokratische verenigingen, waarvan de oudste dateerde van 1878.

Maar al vóórdat deze oudste vereniging van deze aard als zodanig optrad waren vooruitziende vertegenwoordigers van het ondernemerdom, dan wel enkele van hun intellektuele woordvoerders, al de weg ingeslagen die alleen maar kon voeren tot vermindering en tenslotte tot de totale verdwijning van de aanvankelijke rooibouw op de menselijke arbeidskracht. Tot die intellektuele woordvoerders kan stellig de liberale politikus mr. Sam van Houten worden gerekend, die in 1874 de door hem ontworpen wet tot afschaffing van de kinderarbeid door Tweede en Eerste Kamer zag aangenomen

Dat ook hij minder uit humanitaire overwegingen, des te meer daarentegen evenals Owen uit puur kapitalistische motieven handelde, wordt bevestigd door een opmerking van de historicus prof. dr. L.J. Rogier, die heeft geconstateerd, dat bij Sam van Houten "sociale motieven een veel geringere rol speelden dan economische overwegingen" 2).

Wat kan worden gezegd omtrent de kapitalistische hervormingen die in de loop van de 19e eeuw tot stand kwamen, geldt al evenzeer voor die waarvan sprake is geweest in onze eeuw. Sir William Beveridge, die beschouwd wordt als de architect van de Britse 'welvaartsstaat' en van de 'welvaartsstaat' in het algemeen, was een liberaal, wiens verdienste natuurlijk niet daarin bestond, dat hij een 'ideaal' wist te verwezenlijken, doch hierin dat hij de tijdgenoten wist te overtuigen, dat zij oog dienden te hebben voor wat zich als noodzaak aandienende.

Al het bovenstaande neemt natuurlijk niet weg, dat het vooruitziende en vooruitstrevende deel van de bourgeoisie, zeker in de 19e eeuw maar ook nog geruime tijd daarna, moest oproeien en opboksen tegen aanvankelijk zeer talrijke ouderwets kortzichtige ondernemers en tegen uiterst conservatieve delen van de heersende klasse, zoals bijvoorbeeld de agrariërs. Die onder druk te zetten, daartoe waren fabrikanten als Van Marken, politici als Sam van Houten of voor hervormingen ijverende intellektuelen zoals de Delftse hoogleraar Pekelharing niet in staat. Die druk werd uitgeoefend door wat men 'de arbeidersbeweging' noemde, maar wat in feite geen beweging v a n , maar een beweging v o o r de arbeiders was.

Het was een beweging die alleen maar kon ontstaan, weerklink vinden

1) Wij citeren Van Marken uit het *Sociaal Weekblad* van 20 augustus 1892.

2) Aldus wijlen prof. Rogier in de Grote Winkler Prins Encyclopedie, 7e druk, deel 9, blz. 612.

en groeien, doordat een werkelijke en kolossale groei van het kapitalisme een verbetering van de werk- en leefomstandigheden der arbeidende klasse tot voorwaarde had. Het was een beweging, welke deze verbetering in haar vaandel schreef, d aarvoor de massa's - en begrijpelijkerwijze niet zonder succes - mobiliseerde en aldus doende de stok vormde waarmee het vooruitstrevende deel van de heersende klasse zijn konservatieve tegenstrevers kon slaan.

In deze zin kan men beweren, dat de arbeiders de hervormingen van het kapitalisme hebben bevochten. Maar men dient zich daarbij dan terstond rekenschap te geven, dat 't een zeer beperkte zin is, dat de arbeiders daarbij een uiterst passieve rol hebben gespeeld. Zij hebben via het stembiljet en op z'n hoogst door middel van enkele kiesrecht-demonstraties het hun zogenaamde leiders mogelijk gemaakt om voldoende parlementaire steun te geven aan sociale wetten, waarvan een sociaaldemokratisch voorman als Wibaut openlijk erkende, dat zij een 'ondernemersbelang' waren 3). Men dient zich er tevens rekenschap van te geven, dat die sociale wetten weliswaar in het Staatsblad kwamen dank zij het feit dat de zogenaamde 'arbeidersbeweging' over een steeds grotere Kamerfractie beschikte, maar dat omgekeerd de praktijk van die wetten er niet weinig toe bijdroeg, dat die 'arbeidersbeweging' de wind in de zeilen kreeg. "Praktische proefnemingen", zo schreef een Amsterdamse hoogleraar in de economie, "stelden onomstootbaar vast, dat hetgeen bijvoorbeeld aan arbeidsduur verloren ging, menigmaal weer gewonnen werd door sterkere arbeidskracht. Dat", zo voegde hij eraan toe, "verzekerde de triomf der nieuwe denkbeelden" 4). Het verzekerde ook de triomf van de 'arbeidersbeweging', het bewees tevens wat die 'arbeidersbeweging' in wezen was.

Zo nieuw als onze hoogleraar in de economie veronderstelde, waren die juist van de ondernemerspraktijk afgeleide denkbeelden niet. Ze hielden ook heel wat anders in dan de achterban van de 'arbeidersbeweging' veronderstelde. De verbetering die via de sociale wetgeving in de positie van de arbeidersklasse tot stand kwam, kon slechts als een verbetering worden beschouwd, gemeten aan haar positie in het verleden. Zij betekende geenszins een verbetering van de positie van de arbeiders ten opzichte van het kapitaal. En het belangrijkste gevolg van de maatschappelijke hervormingen was dit, dat de kapitalistische produktiewijze hoe langer hoe meer de gehele samenleving doordrong en dat alle maatschappelijke instellingen en instituten bij deze produktiewijze werden aangepast. Zo de roofofbouw op de arbeidskracht verdween, de klassentegenstelling tussen kapitaal en arbeid hield niet op te bestaan, zij werd juist het meest algemene kenmerk van de maatschappij. Wat de arbeiders bevochten was de triomf van hun feitelijke klassevijand over diens vijanden uit een ver verleden. Daarmee boette de zogenaamde 'arbeidersbeweging' hoe langer hoe meer aan betekenis in. De hervormingen die het kapitalisme heeft ondergaan hebben tot gevolg gehad dat de sociale strijd er niet langer een is van progressieve ondernemers tegen konservatieve klieken, maar van de werkende klasse tegen het kapitaal. Dat betekent, dat de beweging van de arbeiders onvermijdelijk de 'arbeidersbeweging' zal aflossen.

3) In *De nieuwe Tijd*, jrg. 1907, blz. 171 e.v.

4) Mr. P.A. Diepenhorst, *Voorlezingen over de economie*, deel II, blz. 104